

A DEVENI OM

JOHN BEHR

Meditații de antropologie creștină în cuvânt și imagine

A DEVENI OM

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BEHR, JOHN
A deveni om: meditaţii de antropologie creştină în cuvânt şi imagine/
pr. John Behr; trad. de Dragoş Dâscă. - Iaşi: Doxologia, 2017
Conţine bibliografie
ISBN 978-606-666-635-0

I. Dâscă, Dragoş (trad.)

2

Autorii fotografiilor: Vladimir Bulat, Daniel Constantinescu, Doina Mândru, Elena Murariu.

Editura Doxologia adresează mulțumiri speciale Domnului VLADIMIR BULAT, pentru contribuția deosebită la finalizarea acestui proiect.

ISBN 978-606-666-635-0

First published by St Vladimir's Seminary Press as
Becoming Human: Meditations on Christian Anthropology in Word and Image

Imagine copertă: Maica Domnului *Oranta* (sec. XI), Mănăstirea Dafni, Atena.

JOHN BEHR

A deveni om

Meditaţii de antropologie creştină în cuvânt şi imagine

Traducere din limba engleză de
DRAGOŞ DÂSCĂ

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfinţitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

Editura Doxologia
Iaşi, 2017

Cuprins

Cuvânt înainte

Această carte reprezintă o meditaţie asupra feluritor perspective şi consecinţe ale uimitorului fapt că Hristos ne arată ce înseamnă a fi Dumnezeu prin chipul în care moare ca om, dezvăluindu-ne totodată prin aceasta ce înseamnă să fii om, alegând de bună-voie să înrădăcineze viaţa şi existenţa noastră în iubirea jertfitoare-de-sine, specifică lui Dumnezeu.

Aceste meditaţii sunt prezentate şi dezvoltate prin cuvânt şi imagine, jocul dintre ele ajutând la îmbogăţirea şi adâncirea înţelegerii şi aprecierii înţelepciunii lui Dumnezeu, aşa cum se manifestă ea în creaţie, mântuire şi în noi înşine. Aspectul/dispunerea în pagină a textului reflectă mişcarea gândului dezvăluită în propoziţii, cu anumite cuvinte şi citate evidenţiate vizual prin intermediul unui font diferit şi mai mare. Mai mult, textul continuu al fiecărui capitol este completat de citate aşezate în afara textului propriu-zis, colorate diferit şi însoţite de imagini, reflectând sau lămurind aspecte ale argumentaţiei.

Rezultatul seamănă mai mult cu un manuscris medieval, dispunând cititorul spre o lectură meditativă, să cântărească cu luare aminte – în loc să frunzărească – fiecare cuvânt şi imagine.

Pentru a evita detaliul superfluu din pagină, nu s-au folosit note de subsol sau de sfârşit de capitol. Referinţele la citate, cu excepţia celor din Sfânta Scriptură, au fost aşezate la sfârşitul cărţii.

UNU

„Voi fi om”

„Slava lui Dumnezeu este omul viu”, scria Sfântul Irineu al Lyonului, spre sfârşitul secolului al II-lea, folosind aceste cuvinte frumoase şi adesea citate.
În tinereţe l-a cunoscut pe Sfântul Policarp al Smirnei, care l-a cunoscut, la rândul său, pe Apostolul Ioan.
Aceste cuvinte sunt cu adevărat remarcabile.
Însă care este semnificaţia lor?

Cine sau ce este „omul viu”?

Sfântul Ierarh Ignatie Teoforul – Biserica „Sfinții Mucenici Brâncoveni și Sfinții Ioani (Botezătorul, Teologul și Gură de Aur)”, Alba Iulia, zugrav: Ioan Popa, 2014-2015.

Mergând înapoi câţiva ani, la o perioadă în care era vie amintirea lui Hristos şi a Apostolilor, Sfântul Ignatie al Antiohiei a făcut o afirmaţie frapant de asemănătoare.

În timp ce era dus sub pază la Roma pentru a fi martirizat pentru credinţa sa, le-a trimis o scrisoare creştinilor din acel oraş,

implorându-i să nu intervină în viitoarele sale încercări, de exemplu,

să nu încerce să-l ţină în viaţă prin mituirea autorităţilor.

Deşi călătorea fără scăpare spre o mucenicie îngrozitoare, şi-a îmbrăţişat credinţa cu bucurie, exclamând:

„Mai bine îmi este să mor în Hristos Iisus, decât să domnesc peste marginile pământului. Pe Acela Îl caut, Care a murit pentru noi; pe Acela Îl vreau, Care a înviat pentru noi. Naşterea mea este aproape. Iertaţi-mă, fraţilor... Să nu mă împiedicaţi să trăiesc, să nu voiţi să mor!

... Lăsaţi-mă să primesc lumină curată! Ajungând acolo, voi fi om (*anthropos*)! Îngăduiţi-mi să fiu următor al Pătimirilor Dumnezeului meu”.

„Să nu voiţi să mor!”

... găsind o cale prin care să mă feriţi de mucenicia pregătită mie!

„Să nu mă împiedicaţi să trăiesc!”

... împiedicându-mă de la a pătimi mucenicia!

În comparaţie cu obişnuitele noastre moduri de a vorbi, viaţa şi moartea sunt aici inversate.

Mucenicia sa este naşterea sa

... şi va fi o naştere

prin care el devine „om"
– un om care are statura lui Hristos,
„Omul desăvârşit"

sau „Omul nou",

fiindcă mucenicul este o trimitere la „Martorul cel credincios, Cel întâi născut din morţi" (Apoc. 1, 5), „Începătorul mântuirii noastre" (Evr. 2, 10).

Aceste cuvinte pătrunzătoare sunt, după cum vom vedea, deosebit de profunde.

**Moartea este aici un moment definitoriu:
nu este sfârşitul, ci începutul,
nu este dispariţie, ci descoperire.**

Aşa cum şi Sfântul Ignatie a accentuat în cuvântul său către romani:

„Acum că Hristos este cu Tatăl, El este mai vizibil decât era înainte”.

Adică, atunci când Hristos păşea printre noi în trup, noi
nu am înțeles cu adevărat Cine era El;
acum că a murit prin Pătimirea Sa
şi este cu Tatăl,
putem „vedea”, în sfârşit, Cine este El.

A-L cunoaşte pe Hristos

Tot ce s-a spus mai înainte este întemeiat pe taina, încununarea şi punctul critic al relatărilor Evangheliilor despre Hristos.

La Matei, Marcu şi Luca
(vom discuta despre Ioan mai târziu),
doar prin Paştile Domnului,
ucenicii au putut să cunoască Cine este El cu adevărat.

În ciuda faptului că au fost cu Hristos timp de mai mulţi ani,

văzându-L schimbat la Faţă pe Tabor şi înfăptuind minuni, ascultându-I învăţăturile şi aflând de la Maica Sa împrejurările Naşterii Sale –
în ciuda tuturor acestor lucruri,
L-au părăsit pe Hristos în timpul Pătimirii Sale.

Lepădarea lui Petru – biserica din Viorești (Vâlcea), începutul secolului al XIX-lea.

Petru chiar se leapădă de El!

Singura excepţie – Petru, pe drumul către Cezareea lui Filip (Mt. 16) –
este excepţia care confirmă regula.

Atunci când este întrebat, Petru răspunde:
„Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui Viu".

Martiriul Apostolului Petru – biserica din Viorești (Vâlcea), începutul secolului al XIX-lea.

Totuşi, Hristos subliniază că
Petru nu a cunoscut aceasta
prin trup şi sânge,
adică prin actul de a-L
vedea şi auzi pe Hristos în
trup.

Printr-o descoperire de la
Tatăl
a putut Petru să-şi facă
mărturisirea de credinţă –
Petru, piatra pe care Hristos spune că va zidi Biserica Sa
şi că orice leagă şi dezleagă Petru, astfel va fi şi în ceruri.

Atunci şi doar atunci
Hristos îi spune lui Petru – cel ce trebuia să fie acea piatră –
că trebuie să meargă la Ierusalim să pătimească.

Ţinând cont că el tocmai fusese lăudat,
este probabil de înţeles motivul pentru care Petru a răspuns:

„Să nu Ţi se întâmple Ţie aceasta”.

Însă, pentru acest cuvânt, el primeşte din
partea lui Hristos
cea mai aspră mustrare cu putinţă:

„Mergi înapoia Mea, satano!”.

Mergi înapoia Mea, satano!

Acest paradox este absolut:
unicul, singurul ucenic care a mărturisit înaintea Pătimirii
că Hristos este Fiul lui Dumnezeu,
câteva versete mai târziu este acum numit „satan”!
Aşa cum Hristos Însuşi foloseşte termenul,
„satan” este atribuit celui care Îl separă pe Hristos de Cruce.
Înaintea Crucii, ucenicii pur şi simplu nu înţeleg cine este Hristos.
Când Îl văd răstignit, ei nu înţeleg: fug cuprinşi de teamă.
Ei nu înţeleg nici atunci când descoperă mormântul gol –
fiindcă un mormânt gol este, la urma urmei, ambiguu.
Reacţia lor a fost să se întrebe dacă nu cumva cineva a furat trupul.

O, nepricepuţilor
şi zăbavnici cu inima
ca să credeţi toate
câte au spus prorocii!
Nu trebuia oare
ca Hristos
să pătimească acestea
şi să intre în slava Sa?

Luca 24, 25-26

Întâlnirea cu Hristos pe drumul spre Emaus – Biserica „Sfinții Mucenici Brâncoveni și Sfinții Ioani (Botezătorul, Teologul și Gură de Aur)", Alba Iulia, zugrav: Ioan Popa, 2014-2015.

Chiar şi în cazul întâlnirilor cu Hristos cel Înviat, vedem că ucenicii nu-L recunosc de îndată.

Fiecare relatare a modului în care reuşesc să-L recunoască are o semnificaţie pentru *noi*.

Una dintre cele mai importante şi cunoscute este întâlnirea cu Hristos

pe drumul către Emaus (Lc. 24).

Atunci când Hristos cel Înviat Se alătură ucenicilor care mergeau pe drum,

ei nu-L recunosc.

Nu trecuseră decât câteva zile şi totuşi

ei nu-L recunosc.

De fapt, ei chiar încep să-I spună acestui „străin” tot ce se întâmplase şi cum o parte din grupul lor găsise mormântul gol.

... Ei încă nu înţeleg!

Este limpede că
aici se subliniază un aspect important.

Domnul cel Înviat deschide apoi Scripturile ca să arate cum Moise şi toţi profeţii au vorbit despre cum Hristos a trebuit să sufere pentru a intra în slava Sa.
De abia atunci încep inimile lor să se înmoaie,
şi după ce Îl conving să rămână peste noapte,
ochii lor se deschid în sfârşit
odată cu frângerea pâinii.

Însă, în acest moment,
El dispare dinaintea lor!

Acestea nu le-au înţeles ucenicii Lui la început, dar când S-a preaslăvit Iisus, atunci şi-au adus aminte că acestea erau scrise pentru El şi că acestea I le-au făcut Lui.

Ioan 12, 16

Cetatea noastră este în ceruri, de unde şi aşteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos, Care va schimba la înfăţişare trupul nostru umil ca să fie asemenea trupului slavei Sale.

Filipeni 3, 20-21

După ce, în sfârşit, L-au recunoscut,
după ce, în sfârşit, L-au cunoscut
– pe Domnul cel Răstignit şi Înălţat –
drept Fiul lui Dumnezeu,
El dispare de sub ochii lor.

De atunci, de la început, creştinii aşteaptă venirea Sa. Cele mai timpurii scrieri creştine care formează acum Noul Testament nu vorbesc despre o „a doua venire", ci, în schimb, vorbesc mult mai simplu şi direct despre cum creştinii aşteaptă venirea Domnului lor.

Hristos a fost, este şi rămâne întotdeauna „Cel care vine" –

a Cărui venire,
a Cărui prezenţă,
a Cărui *parousia*
coincide cu
plecarea Sa,
exodul Său

– lăsându-ne o urmă a prezenţei Sale
şi aprinzând în noi dorinţa de El.

Aşa cum a scris Fericitul Augustin în *Confesiunile* sale:

„Prin El Tu ne-ai căutat atunci când noi nu Te căutam, dar Tu ne-ai căutat pentru ca noi să putem începe să Te căutăm”.

A reflecta la modul în care ucenicii ajung să-L cunoască pe Hristos este important din două motive.

TREI

„Moise a scris despre Mine”

În primul rând, înseamnă că nu există nici o distanță istorică între acei ucenici de atunci şi noi.
Nu suntem dezavantajați de faptul că „nu suntem acolo”, acum două mii de ani.

„A fi acolo” nu i-a ajutat pe ucenici, şi noi ne amăgim crezând că am fi fost mai buni.

De fapt, făcând astfel, noi ne-am aşeza singuri în categoria celor posedaţi de demoni,

fiindcă ei nu au avut nici o problemă
în a-L recunoaşte pe Hristos.

Dacă suntem de părere că L-am fi putut cunoaşte pe Hristos înainte de Paşti, am merita şi să fim mustraţi precum Petru, fiindcă L-am separat pe Hristos de Cruce.

Nu.

Ucenicii au putut să-L cunoscă pe Hristos doar ca Domnul cel Înviat şi Răstignit, Cel care deschide El Însuşi Scripturile şi frânge pâinea.

Exact acest lucru se întâmplă acum în Biserică.

Cercetaţi Scripturile, că socotiţi că în ele aveţi viaţă veşnică. Şi acelea sunt care mărturisesc despre Mine.

Ioan 5, 39

În Biserică ne aflăm în continuare pe drumul către Emaus.

În Biserică, Scripturile ne sunt deschise –

în pericopele evanghelice, în cateheza preotului, imnografie, iconografie și rânduielile liturgice.

Iar în mijlocul acestora,

Pâinea este frântă la Jertfa Euharistică,

Şi devenim Trupul Său.

Cina cea de Taină –
biserica Mănăstirii Humor (Suceava), după 1530,
zugrav: Toma din Suceava.

Convertirea Apostolului Pavel oferă un exemplu viu al chipului în care sunt folosite Scripturile în Biserică de atunci înainte.

El studiase Scripturile
în tinereţea sa.
A învăţat diferite interpretări rabinice.

Şi totuşi nu L-a „văzut” pe Hristos în Scripturi,
nici nu L-a recunoscut pe Hristos
în cei pe care el îi persecuta.

De fapt, aşa cum tâlcuia el Scriptura,
se socotea pe sine

„în ce priveşte dreptatea cea din Lege, fără de prihană”

şi atât de râvnitor în dreptatea sa încât îi persecuta pe creştini ca pe nişte vădiţi blasfemiatori (Filip. 3, 5-6).

Înainte de venirea lui Hristos, Legea şi prorocii nu cuprindeau vestirea care este obiectul Evangheliei propriu-zise, întrucât nu sosise încă Cel care trebuia să lămurească aceste taine. Dar odată cu venirea Lui în lume şi cu Întruparea, Mântuitorul a făcut, din vestirea pe care a adus-o, Evanghelie deplină.

– Origen

Însă, după ce Hristos I S-a arătat
pe drumul către Damasc,
grăindu-i cuvinte care i-au trezit conştiinţa

„De ce Mă prigoneşti?”

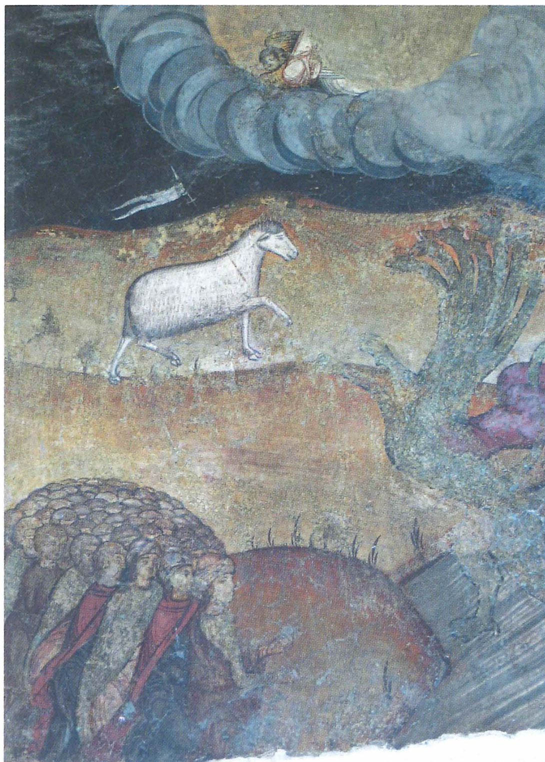
(Fapte 22, 7-8)

– a început să citească Scripturile din nou,
ca să vadă cum ele dintotdeauna au vorbit
despre Pătimirea lui Hristos
şi despre nevoia noastră de mântuire.
Textul nu se schimbase; punctul de plecare
sau „reperul” său, într-adevăr, se schimbase.

În loc să încercăm să înţelegem ce
„semnifica” iniţial textul,
îndatorirea noastră devine acum
să înţelegem ce „înseamnă” acesta astăzi,
cum se adresează ascultătorilor, înfăţişându-L pe
Hristos bătând la uşa inimii lor,
dorind să-Şi facă lăcaş înlăuntru.

Aceasta înseamnă şi că inspiraţia
scriitorilor Scripturii nu poate fi separată

de lectura inspirată a Scripturii,
fiindcă ambele sunt revelate şi posibile doar
cu încuviinţarea Domnului, Mielul înjunghiat,
Cel care deschide cartea (Apoc. 5, 9)!

Mielul din Cartea Apocalipsei –
Biserica Crețulescu (București), 1722.

PATRU

Cu moartea pe moarte călcând

În al doilea rând, prin moartea Sa, Hristos biruieşte moartea, dezvăluindu-ne viaţa veşnică.

Acest lucru este de o importanţă atât de extraordinară, încât, în încercarea de a-l scoate în evidenţă, există riscul de a folosi prea multe cuvinte. Sau mai degrabă, are consecinţe atât de uimitoare, încât pur şi simplu ne pier cuvintele.

Hristos nu Se arată a fi Dumnezeu prin manifestarea „atotputerniciei" Sale, aşa cum avem tendinţa să credem în această privinţă –

mutând munţii din loc, aruncând fulgere şi aşa mai departe –,

ci mai degrabă prin *mult prea omenescul* act de a muri, mai ales în chipul în care El a ales să moară.

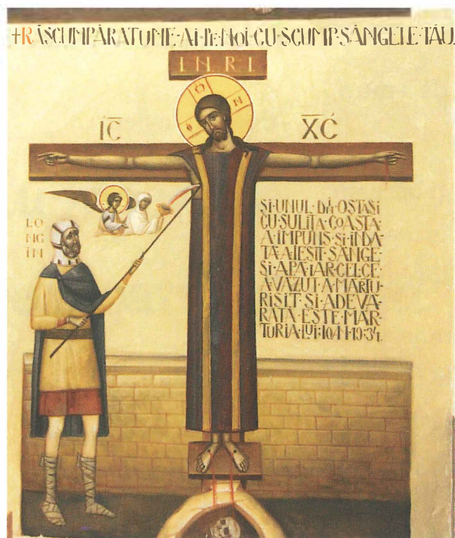
Moartea este, de fapt, singurul lucru pe care toţi bărbaţii şi femeile îl au în comun de la începutul lumii încoace, de la un capăt la celălalt al regiunilor şi culturilor lumii.

Şi astfel Hristos dezvăluie ce înseamnă a fi Dumnezeu prin singurul lucru pe care îl avem în comun. El nu face aceasta prin simplul act de a muri – fiindcă aceasta ar fi fost doar o capitulare a lui Dumnezeu, sfârşitul –,

Hristos a înviat din morţi, cu moartea pe moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le.

– troparul Învierii

ci mai degrabă prin chipul în care a ales să moară.

Răstignirea Domnului –
Biserica „Sfinții Mucenici Brâncoveni și Sfinții Ioani (Botezătorul, Teologul și Gură de Aur)", Alba Iulia, zugrav: Ioan Popa, 2014-2015.

Dacă Hristos ar fi dezvăluit într-un alt mod ce înseamnă a fi Dumnezeu –

de exemplu, prin a fi bogat şi puternic (reflectând propriile noastre dorinţe),

sau sărac şi marginalizat de societate (aşa cum am putea concluziona când ascultăm unele porunci profetice şi evanghelice),

sau prin a fi un bărbat evreu din secolul întâi (în căutarea lui „Iisus cel istoric") –,

oricare dintre aceste alegeri ar fi exclus anumiţi oameni: fiindcă cei care nu se potrivesc nici unuia dintre astfel de grupuri nu ar fi avut vreo părtăşie cu El.

Pe de altă parte, dacă a murit doar fiindcă este om, ca şi noi, dar fiindcă este şi Dumnezeu a putut să Se ridice din mormânt,

aceasta Îi este spre laudă,

însă nu i-ar fi putut ajuta cu adevărat pe oameni.

Astfel de lucruri nici nu merită să fie luate în seamă. Aşa cum vom vedea, tocmai fiindcă *biruieşte moartea prin moartea Sa,*

El îi face capabili pe fiecare bărbat şi femeie să-şi folosească, la rândul lor, propria fire muritoare pentru a veni la viaţa întru El.

Acesta este miezul teologiei pe care Sinoadele au apărat-o. Ceea ce vedem în Hristos cel Răstignit şi Înviat, aşa cum a fost propovăduit de Apostoli prin cuvintele luate din Scriptură – din profeţii şi istorisiri, stihuri şi rugăciuni –,

aceasta este ceea ce înseamnă să fii Dumnezeu,

acesta este miezul credinţei pe care au apărat-o Sinoadele de la Niceea şi Constantinopol în secolul al IV-lea.
Aceasta este semnificaţia afirmaţiei că Hristos este „deofiinţă cu Tatăl",

A luat un trup şi L-a întâlnit pe Dumnezeu faţă către faţă. A luat ţărână şi a întâlnit Cerurile. A luat ceea ce era văzut şi a căzut peste nevăzut.

– Omilia pascală a Sfântului Ioan Gură de Aur

că El este *ceea* ce înseamnă să fii Dumnezeu şi totuşi este *altul* decât Tatăl.

Mai mult, această semnificaţie este cunoscută doar în şi prin Duhul Sfânt şi doar prin El Îl putem mărturisi pe Hristos ca Domn (I Cor. 12, 3), în Care suntem totodată înfiaţi ca fii ai lui Dumnezeu şi pe Care Îl şi mărturisim a fi *ceea* ce înseamnă a fi Dumnezeu, Unul din Sfânta Treime.

Miezul definiţiei de la Sinodul de la Calcedon este că ceea ce înseamnă să fii om şi ceea ce înseamnă a fi Dumnezeu

– moartea şi viaţa –

sunt văzute împreună într-o singură persoană concretă (*hypostasis*), cu o singură „faţă" (*prosopon*).

Adică nu privim la o fiinţă pentru a-L vedea pe Dumnezeu şi la o alta pentru a-l vedea pe om.

Nu! Amândoi sunt dezvăluiţi împreună

– „fără amestec, schimbare, împărţire, despărţire".

Învierea Domnului –
biserica Mănăstirii Dobrovăț (Iași),
1527-1531.

Ceea ce înseamnă a fi Dumnezeu şi ceea ce înseamnă a fi om rămân la fel, dar minunea constă în faptul că fiecare

dintre aceste realități este acum dezvăluită împreună într-o singură persoană şi, prin urmare, una prin cealaltă:

a muri nu este o însuşire a lui Dumnezeu,

a crea viață nu este o însuşire a oamenilor,

dar Hristos le-a adus pe amândouă la un loc, biruind moartea prin moartea Sa şi prin însuşi acest fapt dăruind viață nemuritoare. Mai mult, aşa cum afirmă Sinoadele ulterioare, Acesta este Cuvântul cel Veşnic al lui Dumnezeu şi Chipul Dumnezeului Nevăzut.

CINCI

„Iată Omul” – „Săvârşitu-s-a”

Evanghelia după Ioan începe acolo unde Matei, Marcu şi Luca o încheie. În relatările lor, doar la sfârşit, prin întâlnirea Celui Răstignit şi Înviat, când Scripturile sunt deschise – ucenicii ştiu în cele din urmă Cine este Hristos.

Chiar de aici începe Evanghelia după Ioan. După versetele de început (cunoscute cu numele de „Prolog”),

narațiunea începe cu Botezătorul, care strigă când Îl vede pe Iisus:

„Iată Mielul lui Dumnezeu" (In 1, 29).

Apoi, când Filip îi spune lui Natanael:

„Am aflat pe Acela despre Care au scris Moise în Lege şi prorocii", Hristos îi răspunde ulterior:

„Mai mari decât acestea vei vedea"
(In 1, 44-51).

Punerea în Mormânt –
bolnița Mănăstirii Cozia (Vâlcea),
zugravi: „David i ego sîn Raduslav", 1542

Trecerea de la celelalte Evanghelii la Evanghelia lui Ioan se aseamănă cu expresia din Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur:

„în noaptea în care a fost dat, sau mai degrabă când S-a dat pe Sine...".

Mişcarea de la un aspect la celălalt,
de la o perspectivă omenească, istorică,
la o perspectivă divină, veşnică,
este vitală pentru o teologie adevărată.

Care n-a săvârşit nici un păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui, şi Care, ocărât fiind, nu răspundea cu ocară; suferind, nu ameninţa, ci Se lăsa în ştirea Celui ce judecă cu dreptate. El a purtat păcatele noastre, în trupul Său, pe lemn, pentru ca noi, murind faţă de păcate, să vieţuim dreptăţii.

I Petru 2, 22-24

În celelalte Evanghelii, ucenicii Îl văd pe Hristos osândit la moarte şi fug cuprinşi de frică. Din nou, ca să lămurim lucrurile: ceea ce i-a convins nu a fost vederea mormântului gol şi nici măcar întâlnirea cu Hristos cel Înviat – fără să-L recunoască. Mai degrabă a fost deschiderea Scripturilor şi frângerea pâinii. Doar astfel au putut ei şti că Acesta este Cel despre Care s-a vorbit în Scriptură – adică El este, de exemplu, Omul pătimirilor despre Care a vorbit Profetul Isaia, Cel care, deși nu a fost găsit vinovat pentru nimic, tăcut ca un miel a luat de bună voie păcatele noastre asupra Sa, mergând la moarte pentru a fi oferit jertfă lui Dumnezeu (Is. 53).

De abia acum ştiu ucenicii că El nu doar a mers de bunăvoie la moartea Sa,

ci S-a dat pe Sine

într-o deplină jertfă-de-Sine,

fiindcă spre deosebire de noi ceilalţi,

moartea nu avea vreo stăpânire asupra Lui.

Prin deschiderea Scripturilor şi frângerea pâinii, trecem de la „El a fost dat" la „El S-a dat pe Sine".

Mielul din Cartea Apocalipsei – Mănăstirea Humor (Suceava), după 1530, zugrav: Toma din Suceava.

Acest lucru îl vedem trecând de la celelalte Evanghelii la cea după Ioan. În Evanghelia sa, Ioan Îl zugrăveşte pe Hristos ca fiind Domnul Care a fost slăvit dintru începuturi. Hristos le spune în mod repetat ucenicilor Săi că El este de Sus

– din ceruri,
de la Tatăl,

în timp ce ei sunt de jos

– din pământ,
din Adam.

Prin urmare, dacă Hristos merge spre Cruce, El face aceasta de bunăvoie

şi astfel înălţarea Sa pe cruce este înălţarea Sa întru slavă.

Vindecarea orbului –
biserica Mănăstirii Căluiu (Olt),
1593-1594, zugrav: Mina.

Identificat ca Mielul lui Dumnezeu din începutul Evangheliei,

Hristos este răstignit, fireşte, în timpul uciderii mielului la templu, şi nu în ziua următoare, precum în celelalte Evanghelii.

Iar Răstignirea Sa
este acum zugrăvită diferit:
El nu este părăsit, fiindcă Maica Sa şi
ucenicul cel iubit sunt de faţă,
iar cuvintele Sale nu sunt strigătul de părăsire,
precum în celelalte Evanghelii,
care nu primește nici un răspuns,
astfel încât atenţia noastră este concentrată cu hotărâre asupra Celui Răstignit drept Cuvântul lui Dumnezeu.

Mai degrabă, după ce se adresează Maicii Sale şi ucenicului iubit cu cuvintele la care vom reflecta mai târziu, Hristos spune cu o demnitate impunătoare:

„Săvârşitu-s-a”,

şi apoi „Şi-a dat duhul” (In 19, 30).

Ce s-a săvârşit?

Oare lucrarea lui Dumnezeu s-a săvârşit?
Ce anume, aşadar?

Relatarea de la Ioan despre o anume vindecare s-ar putea să ne ofere un indiciu.

Orbul tămăduit de Hristos se născuse orb nu din vina sa ori a părinţilor, ci, aşa cum Hristos spune,

„ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu”.

(In 9, 3)

Sfântul Irineu evidenţiază faptul că modul în care Hristos îl vindecă pe orb, amestecând salivă şi pământ, este o paralelă a creării noastre iniţiale, amestecul dintre puterea lui Dumnezeu şi ţărâna pământului. Sfântul Irineu concluzionează astfel:

> „Lucrarea lui Dumnezeu este
> plămădirea făpturii omeneşti”.

Dumnezeu separă lumina de întuneric: Facerea –
bolnița ansamblului episcopal Vâlcea, secolul al XVIII-lea.

Ne-am întors la *„făptura omenească"*.

Ce este o „făptură omenească"
– lucrul mâinilor lui Dumnezeu,
căruia El Se dăruieşte în întregime?

Ca să găsim un răspuns, trebuie să ne întoarcem, desigur, la Facerea. Aici vedem o deosebire frapantă între modul în care activitatea lui Dumnezeu este descrisă în primul capitol.

Scriptura începe cu Dumnezeu rostind poruncile:

„«Să fie lumină!» Şi a fost lumină."
„Să fie o tărie..."
„Să se adune apele cele de sub cer la un loc..."
„Să dea pământul din sine verdeaţă..."
„Să fie luminători pe tăria cerului..."
„Să mişune apele de vietăţi..."
„Să scoată pământul fiinţe vii..."

Ce este omul,
că-Ţi aminteşti
de el?

Psalmul 8, 4

Acest dumnezeiesc „*fiat*” – „să fie” –

este suficient pentru a aduce toate aceste creaturi la existenţă:

„Şi a fost aşa... Şi a văzut Dumnezeu că este bine”.

După ce a adus la existenţă toate aceste făpturi doar printr-un singur cuvânt, Dumnezeu anunţă apoi proiectul Său personal – folosind conjunctivul, nu imperativul:

„Să facem om (*anthropos*) după chipul şi după asemănarea Noastră.”

(Fc. 1, 26)

Aceasta este lucrarea lui Dumnezeu.
Aceasta Şi-a propus să facă.
Aceasta anume a planificat deliberat.
Acesta este dumnezeiescul scop şi împlinirea sa.

Şi acesta este singurul lucru care nu este urmat de cuvintele „Şi a fost aşa...”.

Acest proiect al lui Dumnezeu, lucrarea personală a lui Dumnezeu, nu este împlinită doar prin cuvântul Său.

De fapt, Dumnezeu nu creează în acel moment pur şi simplu o făptură omenească (*anthropos*),
ci creează bărbaţi şi femei...

Doar odată cu desăvârşirea întregii teologii în Evanghelia după Ioan aflăm că lucrarea lui Dumnezeu este împlinită. Cu puţin înainte ca Hristos să spună că s-a „săvârşit”, auzim confirmarea împlinirii proiectului lui Dumnezeu în cuvintele rostite de Pilat fără să vrea:
„Iată Omul” (In 19, 5).

Hristos, asupra Căruia moartea nu a avut nici o putere, Care S-a dat de bunăvoie la moarte, biruind moartea prin moarte, este primul om adevărat din istorie. El este chipul Dumnezeului celui Nevăzut (Col. 1, 15).

Pentru noul om a fost creată firea omenească dintru început şi pentru el au fost pregătite cugetul şi dorinţa... Nu vechiul Adam a fost model pentru Cel Nou, ci Noul Adam a fost model pentru cel vechi... Pentru cei care l-au cunoscut primii, vechiul Adam este arhetipul, din cauza firii noastre căzute. Dar pentru Cel care vede toate lucrurile înainte de a exista, întâiul Adam este imitaţia Celui de-Al Doilea...

Lucrarea lui Dumnezeu este împlinită, iar Domnul creaţiei Se odihneşte acum de la lucrarea Sa în mormântul binecuvântatului Sabat.

„Ziua de azi mai înainte a închipuit-o cu taina marele Moise, zicând: «Şi a binecuvântat Dumnezeu ziua a şaptea». Aceasta este ziua odihnei, în care S-a odihnit de toate lucrările Sale Unul-Născut, Fiul lui Dumnezeu, prin rânduiala morţii după trup odihnindu-Se; şi la ceea ce era iarăşi întorcându-Se, prin Înviere, ne-a dăruit nouă viaţă veşnică, ca un singur bun şi iubitor de oameni”
(literal: îi iubeşte pe *anthropos*).

– Vecernia Sâmbetei Mari [2000, p. 671]

Această cântare nu compară „odihna” lui Hristos de după Pătimirea Sa cu „odihna” lui Dumnezeu din acea vreme demult apusă.

În schimb, realizează o identificare deplină. Nu spune:

aşa cum S-a odihnit odinioară, tot astfel Se odihneşte acum. Ci spune:

Aceasta este ziua odihnei.

Iată un foarte bun exemplu al faptului că în ciclul liturgic al Bisericii nu există distanţă istorică. Mai mult, lucrarea lui Dumnezeu este împlinită în prezent, aşa cum vom vedea mai jos.

Proiectul, lucrarea lui Dumnezeu vestită la începuturi este împlinită la sfârşit de Cel care este Dumnezeu.
În cuvintele Sfântului Maxim:

Hristos, ca om, împlineşte ceea ce El Însuşi, ca Dumnezeu, a hotărât să se întâmple.

Pentru a rezuma: Mântuitorul este primul şi singurul Care ne-a arătat adevăratul om, Care este desăvârşit ca persoană, viaţă şi în toate celelalte privinţe.

– Nicolae Cabasila

Punerea în Mormânt a lui Hristos –
biserica Mănăstirii Căluiu (Olt), 1593-1594,
zugrav: Mina.

Dacă astfel stau lucrurile, atunci încă
trebuie să devenim oameni –
şi, aşa cum Sfântul Ignatie mărturiseşte
atât de limpede, noi împlinim acest lucru
doar prin urmarea lui Hristos,
prin *martyria* noastră,
propria noastră mărturie
şi mărturisire a Lui.

Şi în sfârşit, după toate acestea, ajunge la Dumnezeu Însuşi, cu omenitatea Sa, înfăţişându-Se adică pentru noi, precum s-a scris, în faţa lui Dumnezeu şi Tatăl, ca om [*anthropos*], El, Care nu poate să Se despartă niciodată în nici un mod de Dumnezeu.

– Sfântul Maxim Mărturisitorul,
cu referire la Evr. 9, 24

ŞASE

Paradoxul morţii

Aşadar, este limpede că moartea are un rol important, iar modul în care o înţelegem depinde de modul în care o percepem.

Ca fapt biologic, moartea este inevitabilă şi este pur şi simplu o realitate printre altele: tot ceea ce fiinţează în timp va trece în timp.

Am fost născuţi fără ca noi să alegem aceasta. Printr-un act de procreare dintre un bărbat şi o femeie, fiecare am fost aruncaţi în existenţă – mai mult, o existenţă în care orice am face tot vom muri.

Oricât de „buni” încercăm să devenim,
cu siguranţă vom muri
– din nou, fără ca noi să alegem aceasta.

Cam atât valorează libertatea şi liberul arbitru!

De fapt, moartea este singura parte din viaţă
care nu poate fi evitată.
Este singurul lucru de care pot să fiu sigur
şi astfel
singurul lucru la care trebuie să meditez.
Moartea este o necesitate în viaţa mea,
de vreme ce viaţa este ceva ce mi s-a dat.

Însă, pe măsură ce începem să reflectăm asupra realităţii morţii în lumina biruinţei lui Hristos asupra morţii,

începem să vedem şi alte aspecte ale acesteia, realizând tranziţia de la o perspectivă omenească la una divină.

Primul aspect este că, de fapt, moartea este tragică.

Aceasta este, desigur, o reacţie firească.
Şi totuşi de ce ar trebui să fie astfel,
şi nu pur şi simplu ceva neutru,
înţelegem cu adevărat doar în lumina lui Hristos.

Înainte de venirea lui Hristos,
în Vechiul Testament nu a existat cu adevărat ideea că moartea este în sine ceva tragic;
moartea, aşa cum am spus mai sus,
este o realitate.
Moartea violentă, moartea provocată de oameni nelegiuiţi sau ticăloşi este cu siguranţă tragică.
Dar moartea care vine la o vârstă înaintată,
cu familia adunată în jur, cu împăcarea

şi înmormântarea cuvenită era
socotită firească, dreaptă şi rânduită.

Acum însă, în lumina biruinţei lui Hristos asupra morţii, moartea ni se dezvăluie a fi „vrăjmaşul cel din urmă" (I Cor. 15, 26). Putem înţelege acum că bărbaţii şi femeile nu mor pur şi simplu fiindcă moartea este un eveniment biologic, neutru;
ei mor fiindcă
s-au îndepărtat de Creatorul lor,
singurul lor izvor de viaţă.

Îndepărtarea noastră, apostazia noastră, căderea noastră în moarte nu este pur şi simplu ceva care s-a întâmplat la începutul timpului –
vina altcuiva!

Este ceva cu care fiecare dintre noi se luptă neîncetat în această viaţă.

Suntem neîncetat ispitiţi, precum Adam la început, să credem chiar că ne suntem suficienţi, că avem viaţa în noi înşine –

Profeţi şi patriarhi – exteriorul bisericii Mănăstirii Voroneț (Suceava), 1547.

Sisoe, cel mare între asceţi, a stat
înaintea mormântului lui
Alexandru, împăratul grecilor,
care strălucise odinioară întru
slavă. Îngrozit de inevitabila
trecere a timpului şi
de deşertăciunea lumii trecătoare,
a strigat: „Vai! Privind la tine,
mormântule, mă înfricoşez
de judecata lui Dumnezeu şi plâng,
fiindcă mă gândesc la obştescul
sfârşit al omenirii! O, moarte,
cine poate să scape de tine?”.

Sfântul Sisoe în faţa mormântului, icoană contemporană,
zugrav: Elena Murariu.

– că viaţa pe care eu o am este a mea,
    să fac cu ea ce vreau eu,
iar dacă poate eu simt că vreau
    să fiu „bun” sau „religios”,
eu pot deveni astfel, făcând ceva caritabil
pentru aproapele meu
    (atât timp cât nu-mi ameninţă propria stabilitate
    şi prosperitate),
sau acordându-I lui Dumnezeu oarece timp
    (Duminica, probabil, fiindcă – la urma urmei –
    nu vreau să fiu un fanatic!).
Totuşi, trăind astfel, în cele din urmă şi cu siguranţă
vom descoperi că oricât de „buni” sau „religioşi”
devenim,
    noi oricum murim,
    întorcându-ne din nou în pământ, ca ţărână.

Însă dacă vom cugeta mai departe, în lumina lui Hristos, putem vedea o profunzime şi mai mare în adâncimile înţelepciunii şi iconomiei lui Dumnezeu.

Eu omor şi înviez.

Deut. 32, 39

Lucrarea lui Hristos nu este pur şi simplu o măsură *ad-hoc* ca răspuns la o problemă cauzată de om.

Mai degrabă, aşa cum este punctul de plecare pentru a înţelege dimensiunea tragică a morţii, tot astfel, este punctul de plecare pentru a înţelege lucrarea atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu.

Moartea este într-adevăr catastrofa care se petrece atunci când făptura Îi întoarce spatele Creatorului,

Izvorul vieţii.

Totuşi, lucrarea lui Hristos a întors rostul morţii,

arătându-Se pe Sine mai puternic decât moartea

şi dovedindu-Se drept Cel care are totul sub puterea şi controlul Său, de la bun-început:

toate lucrurile sunt în iconomia şi mâinile Sale –

chiar şi apostazia noastră.

Întoarsă pe dos, moartea devine acum mijlocul prin care făptura se întoarce la Dumnezeu

şi, de fapt, este plăsmuită de Dumnezeu ca om viu.

Scopul celor expuse mai înainte – că Hristos a biruit moartea prin moartea Sa – ni se dezvăluie acum.

Prin moartea Sa –
ca cea mai omenească
dintre faptele noastre,
şi singurul lucru pe care
îl avem în comun de la
începutul lumii, şi faptă
care exprimă întreaga
slăbiciune şi neputinţă
a firii noastre create –,
doar prin aceasta, S-a arătat
Hristos pe Sine a fi
Dumnezeu.

„Plâng şi mă tânguiesc când gândesc la moarte şi văd în morminte frumuseţea noastră cea zidită după chipul lui Dumnezeu zăcând: grozavă, fără mărire şi fără chip. O, minune! Ce taină este aceasta ce s-a făcut cu noi? Cum ne-am dat stricăciunii? Cum ne-am înjugat cu moartea? Cu adevărat, precum este scris după porunca lui Dumnezeu, Care dă adormitului odihnă."

– Sfântul Ioan Damaschinul

Prin aceasta şi fără a minimaliza tragedia morţii, Hristos a deschis calea de a vedea o taină mai adâncă în realitatea morţii şi a transformat rostul morţii pentru totdeauna:

fiindcă ceea ce mai înainte era sfârşitul,
devine acum începutul
unei taine mai adânci.

ŞAPTE

Fiat – Să fie!

Fiindcă prin moartea Sa a biruit moartea, Hristos a schimbat „rostul” morţii pentru toţi bărbaţii şi femeile din toate timpurile.

În cuvintele Sfântului Maxim Mărturisitorul:

> „Domnul, primind cu voia Sa după fire
> moartea în trăsătura pătimitoare a firii,
> adică suferind-o,

a răsturnat rostul (întrebuinţarea) morţii,
nemaiavând aceea în El rostul de osândă a firii,
ci a păcatului".

Desfătări lumeşti –
pridvorul Bisericii
„Sfântul Ștefan" (București), 1768.

Hristos a dat firii,
aşa cum explică Sfântul Maxim,
„o altă obârşie
pentru o a doua naştere
(*genesis*), obârşie care o duce
prin osteneală şi durere
spre plăcerea
vieţii viitoare".

Sfântul Maxim spune că prin căutarea plăcerii neprecedată de osteneală sau suferinţă, Adam a introdus o formă de plăcere care, de fapt, se sfârşeşte în durere:

a mânca de dragul plăcerii
de a mânca duce la lăcomie,

adicția de a mânca, izvorâtoare de durere atunci când omul nu se mai poate sătura

hrănindu-se

şi, la fel, pentru toate presupusele noastre „plăceri”.

Totuşi aceasta este o durere care poate fi, de asemenea, educativă, fiindcă ne determină să reanalizăm modul în care ne raportăm la plăcere.

Pe de altă parte, oferindu-Se
de bunăvoie Pătimirilor, suferinţei morţii –
o moarte faţă de care nu era supus,
fiindcă nici un păcat nu era în El –,
Hristos a răsturnat acest ciclu vicios,
făcând din moarte începutul unei vieţi noi.

În cuvintele Sfântului Maxim:

> „Iar când moartea nu mai are plăcerea
> ca mamă, care o naşte
> şi pe care trebuie să o pedepsească,
> se face în chip vădit pricină
> vieţii veşnice”.

Învierea Domnului –
colecția Mănăstirii Antim (București),
secolul al XVIII-lea.

Aşadar, continuă Sfântul Maxim, Hristos „a răsturnat întrebuinţarea morţii", astfel încât

„cel botezat primeşte întrebuinţarea
morţii ca osândă a păcatului,
care să-l treacă în chip tainic la viaţa dumnezeiască şi
fără de sfârşit".

În loc să fim
victime pasive şi frustrate ale morţii
şi ale firii noastre muritoare
ce ne-a fost legiuită,
în Hristos „întrebuinţăm moartea", conform
expresiei frapante a Sfântului Maxim.
Prin aceasta, vom depăşi limitările vieţii în care am fost născuţi,
în care ne-am găsit
fără să alegem noi aceasta –

„existenţa" în care, indiferent de ceea ce facem,

noi cunoaştem moartea.

În şi prin Hristos avem acum posibilitatea de a folosi
nestingheriţi natura hărăzită firii noastre muritoare
pentru a renaşte, din voia noastră,

ajungând astfel la o viaţă fără de sfârşit.

De abia acum, libertatea

– nu necesitatea –

devine temelia unei vieţi omeneşti autentice

întru Hristos.

Aceasta este o viaţă nouă,
care începe cu un act liber –

cel prin care Hristos a mers de bunăvoie
la Pătimirea Sa,
„răsturnând întrebuinţarea morţii" pentru toţi.

Acest dar al lui Dumnezeu a fost încredinţat Bisericii înseşi, precum suflarea plăsmuirii, pentru ca toate mădularele, primind-o, să aibă viaţă.

– Sfântul Irineu

Şi astfel,
El ne îngăduie să o luăm de la capăt
– *liberi* –,
urmându-L pe El.

Începutul acesteia este sacramental, o dată pentru totdeauna, prin Botez,
unde cei ce se botează făgăduiesc că vor muri faţă de Adam
şi că vor trăi în Hristos, fiind
„născuţi de sus...
din apă şi din Duh" (In 3, 3, 5).
Şi este continuată sau înnoită, apoi, de la un capăt la celălalt al vieţii, prin „luarea crucii şi urmarea" lui Hristos (Mt. 16, 24).

Această viaţă baptismală este hrănită de Trupul şi Sângele lui Hristos Însuşi,
continuând să participe
la frângerea pâinii, împreună cu ucenicii
pe drumul către Emaus,
şi prin aceasta „vestind moartea Sa până când va veni" (I Cor. 11, 26).

Şi, aşa cum Adam a fost
„chip al Celui ce avea să vină”
(Rom. 5, 14),

suflarea de viaţă
care l-a însufleţit pe Adam prefigurează
darul Duhului dat celor botezaţi ca o
arvună,

o pregustare a deplinătăţii puterii
dătătoare-de-viaţă a Duhului,

preschimbându-i în chip spiritual
încă de acum pe creştini,

pe măsură ce îşi mortifică dorinţele trupului şi încep să trăiască, în schimb, darurile Duhului:

Hristos Agnețul – biserica Mănăstirii Voroneț (Suceava), 1496.

> „dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-
> răbdarea, bunătatea, facerea de bine,
> credinţa, blândeţea, înfrânarea”
>
> (Gal. 5, 22-23).

Această nouă „întrebuinţare a morţii” nu este un gest de disperare ce aduce sfârşitul

sau un gest de supunere pasivă în fața atitudinii de victimizare, prin care omul se resemnează cu soarta sa.

Ci este mai degrabă începutul unei noi vieţi pentru cei botezaţi şi pentru cei din jurul lor, un nou mod de existență

– „în Hristos” în loc de „în Adam” –

vizibilă în cei botezaţi.

Şi aceasta totuşi este cu putință doar în măsura în care îşi iau efectiv crucea,

adică nu mai trăiesc pentru ei înşişi,
într-un mod de viață egocentric,
ci mai degrabă trăiesc extatic,
dincolo de ei înşişi, pentru
aproapele lor şi Dumnezeu.

Prin lucrarea lui Hristos, noi nu mai trebuie să fim

victime pasive ale firii muritoare

în care am fost aruncaţi,

fiindcă noi putem acum efectiv

„să ne folosim de moarte"

ca început al unui nou mod de viaţă,

**o naştere
întru fiinţarea
ca om.**

Sufletele drepţilor în Mâna lui Dumnezeu – biserica Mănăstirii Tismana (Gorj), 1732.

OPT

Învăţând din experienţă

Sfântul Irineu a spus că Dumnezeu nu i-a creat pe oameni „desăvârşiţi" dintru început, şi ne-a oferit mai multe motive pentru aceasta.

El a sugerat, de exemplu, că Adam şi Eva, despre care spune că erau ca nişte copii în Rai, trebuiau să crească pentru a dobândi desăvârşirea,

deplinătatea calităţii de a fi om la care au fost chemaţi de Dumnezeu.

De exemplu, o mamă ar putea să-i dea
pruncului nou-născut carne, în loc de lapte,
deşi aceasta nu ar fi
deloc spre folosul pruncului.
La fel, Dumnezeu ar fi putut să ne dea
o deplină părtăşie la viaţa şi existenţa Sa
încă dintru început –
dar nu am mai fi putut
primi un astfel de
dar măreţ,

fără a fi pregătiţi să învăţăm din experienţă.

Maica Domnului Hodighitria – Lidianca (665),
Mănăstirea Neamţ (Neamț)

Poate că pruncul nou-născut are mădulare „perfecte",
dar tot trebuie să exerseze (şi să cadă)
înainte de a putea să meargă şi să alerge;
tot astfel şi făpturile trebuie să se exerseze în virtute
înainte să poată deveni părtaşe
la viaţa necreată a lui Dumnezeu.

El explică mai departe că aceasta este legată cu felurite chipuri de „cunoaştere”. Există o cunoaştere care se dobândeşte prin auz: de exemplu, cineva îţi spune că oraşul Paris se află în Franţa.

Există apoi o cunoaştere care se dobândeşte doar prin experienţă, precum a afla că ceva este dulce – mierea, de pildă.

Lepădarea ta de credinţă te va pedepsi.

Ier. 2, 19

Mai mult, un om care şi-a pierdut vederea, dar o redobândeşte ulterior, va preţui capacitatea de a vedea mult mai mult decât cei care nu ştiu ce înseamnă să fii orb.

Tot astfel, el sugerează că doar prin firea noastră muritoare, prin experierea morţii în separarea – apostazia – noastră de Dumnezeu,

ajungem să preţuim viaţa,
ştiind că noi, în noi înşine,
nu avem viaţă,
ci depindem de Dumnezeu pentru a o avea.

Faptul că experiem moartea demonstrează acest adevăr într-un mod pe care altminteri nu l-am fi putut cunoaşte.

Demonstrează mai degrabă puterea rărunchilor decât doar a minţii.

Trebuie să cunoaştem experienţial ce înseamnă să fii slab, dacă dorim să cunoaştem tăria lui Dumnezeu, aşa cum Hristos şi exemplifică, şi afirmă: „Puterea Mea se desăvârşeşte în slăbiciune" (II Cor. 12, 9).

Sfântul Irineu trimite la cazul lui Iona ca analogie pentru înţelegerea înţelepciunii lui Dumnezeu în aceste chestiuni.
Prin lucrarea lui Dumnezeu, o balenă l-a înghiţit pe Iona, nu pentru a-l ucide, ci pentru ca lui Iona să i se ofere un prilej de a învăţa. Prin faptul că a stat în burta balenei timp de trei zile şi trei nopţi,

fiind apoi aruncat afară de aceasta în chip neaşteptat, Iona a conştientizat că este un slujitor al Domnului, Care a făcut cerul şi pământul.

Iona în apă –
naosul bisericii mari
a Mănăstirii Cozia (Vâlcea),
1704-1705.

Iona ieșind din gura chitului – biserica Schitului Balamuci-Sitaru (București), secolul al XVIII-lea.

Tot astfel, sugerează Sfântul Irineu, atunci când a pregătit dinainte planul de mântuire pus în lucrare de Domnul prin semnul lui Iona,

Dumnezeu a îngăduit neamului omenesc
să fie înghițit de chitul cel mare
dintru început.

Din nou, Dumnezeu a făcut aceasta nu pentru ca neamul omenesc să piară,
ci pentru ca oamenii, odată ce vor fi primit mântuirea,
să ştie că nu au viaţa din sau în ei înşişi.
Ci, în schimb, să-L recunoască pe Dumnezeu drept Făcător, iar pe ei înșiși făpturi
ce depind de viața și existența ce vin
de la Dumnezeu și pe care doresc
să le primească.

În acest plan providenţial, neamul omenesc
reuşeşte să-şi cunoască slăbiciunile,
dar în acelaşi timp şi măreţia lui Dumnezeu
vizibilă în propria lor slăbiciune,
preschimbând ceea ce este muritor în nemuritor
şi ceea ce este stricăcios în nestricăcios.

Iona este,
aşadar, un semn
al neamului omenesc pieritor,
dar şi
un semn al Mântuitorului,

deoarece chiar
prin propria Sa moarte
Hristos a biruit moartea.

Botezul Domnului –
bolnița Mănăstirii
Bistrița (Vâlcea), 1520.

În cele din urmă, Sfântul Irineu completează spunând că doar astfel pot fi create făpturi

care pot să-I răspundă lui Dumnezeu
cu dragoste,
care pot să I se alăture în dragoste,
şi astfel, îndrăgostiţi,
ajung să devină părtaşi la existenţa Lui.

Orice altă cale ne-ar fi prefăcut în ființe automatizate.

Prin urmare, el concluzionează – oarecum şocant – că dacă nesocotim toate acestea, şi mai ales nevoia de cunoaştere experienţială a propriei noastre slăbiciuni:

„Omorâm omul din noi".

Din cele expuse mai sus, am putea spune de asemenea că pentru a fi om adevărat,
după chipul lui Dumnezeu,

care este Hristos – adevăratul Om,
trebuie să ne naştem într-o nouă viaţă
în Hristos,
cu o naştere săvârşită prin
folosirea voluntară a naturii noastre muritoare
– ca un act de jertfă prin botez –,
şi prin aceasta

alegând de bunăvoie
să fiinţăm ca oameni

şi înrădăcinând acea fiinţare şi existenţă într-un act de libertate, trăind astfel aceeaşi viaţă de iubire Care este Dumnezeu Însuşi.

Omul
nu ajunge la fiinţare decât
prin dăruirea propriului „*fiat*" –
„Să fie!"

Crearea stelelor –
biserica Mănăstirii Cozia (Vâlcea),
pridvor, secolul al XVIII-lea.

Pentru oricare alt aspect al creaţiei
nu a fost nevoie decât de un
„*fiat*" dumnezeiesc

– „Să fie!"

Dar, pentru ca omul
să primească fiinţarea,

a fost nevoie de
o făptură capabilă
să-şi dăruiască propriul „*fiat*"!

Aceasta, desigur,
se realizează sacramental,
odată pentru totdeauna, prin Botez.
Viaţa celui botezat, de acum înainte, este una în care
„învaţă să moară",
învăţare care constă în principal în luarea
Crucii lui Hristos.

Însă, până în clipa morţii
 şi a punerii mele în mormânt,
sunt prins în persoana întâi singular.
Nu pot să spun decât:
 „Oare astăzi am murit bine faţă de mine?”.
Tot eu sunt încă cel care lucrez,
 în timp ce învăţ cum să mă lepăd
 de tot ceea ce ţine de acest pământ şi de mine.

Dacă pot să fac aceasta –
 adică să învăţ să mă lepăd,
 să devin lipsit de patimă şi
 neataşat de lucruri materiale
 şi bogăţii, chiar şi de propria-mi familie şi de
 propria imagine de sine –,
atunci, când va fi să respir pentru ultima dată,
voi putea spune împăcat:

„În mâinile Tale încredinţez duhul meu”.

Dacă nu învăţ aceasta, atunci moartea va fi
neîndoielnic dureroasă, separându-mă de tot
ceea ce iubesc, de tot ceea ce nu pot „lua cu mine”.

„Omule muritor, teme-te de Cel de deasupra ta" –
icoană lipovenească,
secolul al XIX-lea, colecție particulară.

Opriţi-vă
şi cunoaşteţi
că Eu sunt
Dumnezeu!

Psalmul 45, 10.

În cele din urmă, moartea va dezvălui în care direcție este orientată inima mea.

Însă, până atunci, eu sunt în continuare
cel care face aceasta,
cel care moare față de propria persoană.

Când, pe de cealaltă parte,
eu mă voi întoarce în țărână,
atunci nu voi mai făptui.

Atunci şi de abia atunci,
eu voi cunoaşte, în sfârşit,
deplina şi cumplita
mea fragilitate şi slăbiciune.

Atunci şi de abia atunci,
eu devin lut
(fiindcă eu niciodată nu am fost aceasta),
lut din care Mâinile lui Dumnezeu au făurit trup însuflețit.

Şi astfel, de abia atunci Dumnezeul a Cărui putere se desăvârşeşte în slăbiciune poate fi în sfârşit Creatorul:

luând ţărână din pământul din care
acum sunt şi amestecând-o cu puterea Sa,
El poate, în sfârşit, să plămădească
un om adevărat, viu –
„slava lui Dumnezeu”.

Când are loc aceasta, actul început la
Botez este împlinit,
şi tot astfel este Euharistia.

Cei care-şi încredinţează duhul Domnului euharistic îşi împlinesc întruchiparea întru Hristos. Sfântul Irineu aşază în paralel procesul care duce la Euharistie cu cel care duce la înviere prin moarte.

El sugerează că
aşa cum grâul şi viţa de vie cresc şi rodesc de la Duhul,
tot astfel primim şi noi Euharistia;
şi aşa cum preschimbăm roadele
în pâine şi vin,
tot astfel suntem pregătiţi pentru
învierea înfăptuită de Cuvântul.

Lăsaţi-mă să fiu mâncare fiarelor, prin care pot dobândi pe Dumnezeu. Sunt grâu al lui Dumnezeu şi sunt măcinat de dinţii fiarelor, ca să fiu găsit pâine curată lui Hristos.

– Sfântul Ignatie al Antiohiei

Lua-vei duhul lor şi se
vor sfârşi şi în ţărână
se vor întoarce.
Trimite-vei duhul Tău
şi SE VOR ZIDI şi vei
înnoi faţa pământului.
Fie slava
Domnului în veac!
Veseli-Se-va
Domnul de
lucrurile Sale.

Psalmul 103, 30-32

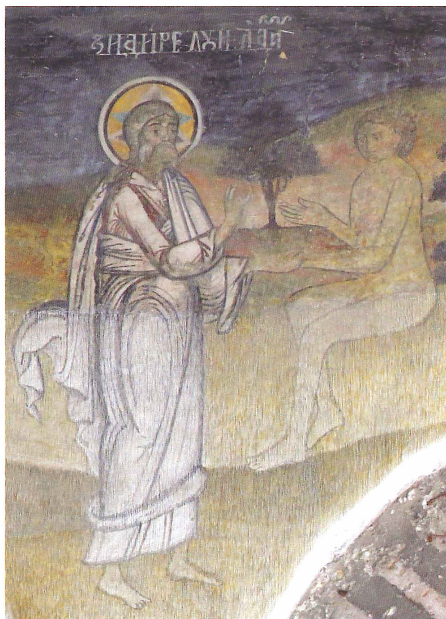
Atunci, aşa cum pâinea şi vinul primesc Cuvântul pentru a deveni Trupul şi Sângele lui Hristos – Euharistia –,
tot astfel trupul nostru va primi nemurire şi nestricăciune de la Tatăl.

Moartea omenească are un rol educativ,
permiţându-ne să experiem
fragilitatea firii noastre
pentru ca să putem experia
puterea lui Dumnezeu,
şi prin aceasta să devenim dar euharistic pentru
Dumnezeu şi al lui Dumnezeu.

Tot astfel, aşadar, se va împlini întoarcerea
la făgăduinţa Duhului dată creştinilor la Botez.
Respirând ultima lor suflare,
ei nu mai sunt însufleţiţi
de suflarea de viaţă aşa cum au fost mai înainte.
Ci, făgăduinţa care a aprins scânteia vieţii celei noi

va fi preschimbată în flacără, în deplinătatea
puterii dătătoare de viață a Duhului,
prin moartea noastră reală şi înviere în
Hristos:
„Se seamănă trup firesc,
înviază trup duhovnicesc” (I Cor. 15, 44).

În toate aceste chipuri, intenția declarată a lui
Dumnezeu din primul capitol de la Facerea
– să-l facă pe om –
este dusă la împlinire.
Trecerea de la prima relatare a creării omului
la cea de-a doua
– când Dumnezeu ia țărâna *noastră* din
pământ –
urmăreşte trecerea *noastră*
de la datul existenței noastre
la (re)crearea noastră
de Dumnezeu, prin moarte.

Crearea lui Adam – pridvorul Bisericii Crețulescu (București), 1722.

Omul este pământ
care suferă.

– Barnaba

„A făcut bărbat şi femeie"

Proiectul lui Dumnezeu este să facă oameni.

Aceasta este ceea ce Dumnezeu face şi
aceasta este Dumnezeu: *phil-anthropos*,
Iubitor de oameni.

Şi totuşi, aşa cum am văzut, pentru ca un om
să vină la existenţă este nevoie să fie în stare
să spună *„fiat"*.

Dacă dobândirea intenţiei dorite de a crea

oameni după chipul lui Dumnezeu necesită această îndelungă pregătire

şi un act jertfitor drept răspuns din partea făpturii ce este plămădită,

atunci probabil că profunzimi şi mai adânci pot fi contemplate în existenţa noastră ca bărbat şi femeie.

Proiectul intenţionat al lui Dumnezeu, dar de lungă durată, este să creeze oameni.

Dar ceea ce face El, de fapt, este să creeze numaidecât bărbaţi şi femei,

fiindcă ei sunt singurele făpturi care pot învăţa cum să spună „*fiat*".

Calitatea de a fi „bărbat şi femeie" este considerată de obicei a fi o realitate pe care o avem în comun cu celelalte făpturi.

Biserica „Sfinții Mucenici Brâncoveni și Sfinții Ioani (Botezătorul, Teologul și Gură de Aur)" (Alba Iulia), zugrav: Ioan Popa, 2014-2015

În chip nechibzuit, socotim că a fi „mascul şi femelă" face parte din trăsăturile biologice şi fizice ale existenţei pe care o avem în comun cu animalele.

Dar în poemul creaţiei cu care începe Facerea, despre nici o altă făptură nu se spune că este „bărbat şi femeie". Neîndoielnic, acest aspect al existenţei noastre le permite speciilor să „crească şi să se înmulţească" (Fc. 1, 28).

Totuşi, şi celorlalte făpturi li se dă aceeaşi poruncă (Fc. 1, 22), fără să fie numite „bărbat şi femeie".

Prin urmare, a fi „bărbat şi femeie" este ceva propriu şi unic făpturii numită om.

Sfântul Maxim face deosebire

între naştere (*genesis*),

ce rezultă în urma procreării sexuale,

biologice dintre un bărbat şi o femeie,

şi venirea-întru-fiinţă (*genesis*)

a omului autentic.

„Omul", în sensul deplin al semnificaţiilor cu care am văzut că este folosit, nu este rezultatul procreării,

aşa cum reproducerea nu are drept urmare făpturi care sunt deja mai degrabă „în Hristos", decât „în Adam".

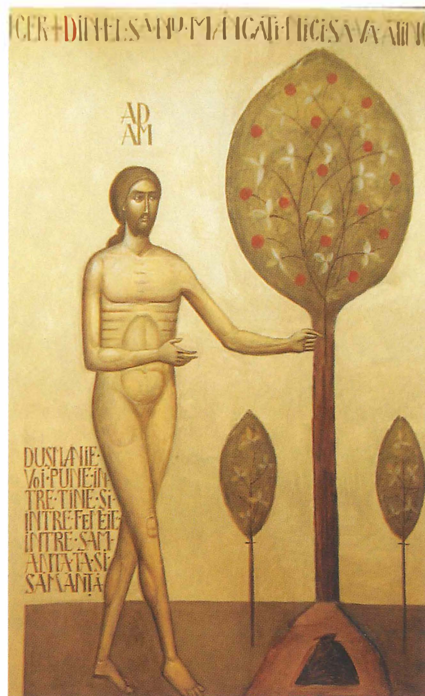
Însă este foarte important să lămurim faptul că aceasta nu se datorează vreunei „depravări" inerente activităţii sexuale, care este prezentă indiferent de „curăţia" actului în sine.

„Fiii veacului acestuia se însoară

şi se mărită" (Lc. 20, 34),

urmarea fiind mai mulţi fii

şi fiice ale lui Adam.

Biserica „Sfinții Mucenici Brâncoveni și Sfinții Ioani (Botezătorul, Teologul și Gură de Aur)" (Alba Iulia), zugrav: Ioan Popa, 2014-2015

Această realitate are rolul său
lăsat de la Dumnezeu, dar nu este împlinirea
scopului lui Dumnezeu.

Pentru ca acei bărbaţi şi acele femei să devină oameni este nevoie de gestul lor voluntar de a se conforma după Hristos, prin Botez şi luarea crucii.

Pus-ai pe capul lor cunună de piatră scumpă.
Viaţă au cerut de la Tine şi le-ai dat.

Psalmul 20, 3-4 (adaptat pentru Slujba Cununiei)

Dincolo de „roadele pântecelui"
– aspectul căsătoriei care ţine de această lume –,
căsătoria oferă şi un context
pentru roadă duhovnicească
şi o cale spre tărâmul ceresc.

Aşa cum am văzut,
mucenicia a fost înţeleasă de primii
creştini ca fiind o naştere, în Hristos,
întru adevărata existenţă ca om.

În anii care au urmat,
viaţa ascetică a monahilor şi a creştinilor celibi
a fost şi ea înţeleasă drept
„mucenicie":

lupta mucenicului cu fiarele în arenă, reprezentate în *martirologii* ca demoni, a fost continuată acum de monah în pustia deşertului, luptându-se cu demonii, zugrăviţi sub forma unor fiare. Sfântul Antonie cel Mare a pătimit mucenicie zilnică, după mărturia Sfântului Atanasie, luptându-se cu patimile şi ispitele care năvăleau zilnic asupra lui.

Nunta din Cana Galileii – biserica Mănăstirii Arbore (Suceava), 1503-1504.

La fel, încoronarea miresei şi a mirelui cu cununile mucenicilor în Taina Căsătoriei arată că şi căsătoria

este o arenă în care cuplul învaţă să devină oameni prin mărturia lor fidelă [*faithful*] şi ascetică

– *martyria* – lui Hristos.

Atunci când Hristos citează cuvintele din Facerea, potrivit cărora de la început Dumnezeu i-a făcut bărbat şi femeie,

pentru ca cei doi să devină un trup (Mt. 19),

El însă nu spune nimic despre procreare: spune doar că cei doi vor deveni unul singur,

şi că nimic nu va putea desface aceasta.

Chiar dacă Moise a îngăduit divorţul din pricina împietririi inimii israeliţilor, Hristos, Care este mai înainte de Moise, a revocat această legiuire:

la început
nu a fost aşa.

Taina Cununiei –
Sfântul Martir Constantin Brâncoveanu
cu doamna Maria Brâncoveanu,
icoană contemporană, zugrav: Elena Murariu, 2012.

Cuvintele lui Hristos sunt atât de categorice în
această privință, încât îi fac pe ucenici să exclame,
cuprinşi de consternare,
că mai bine îi este omului să nu se căsătorească,
demonstrându-şi astfel
împietrirea inimii lor!

Într-adevăr, acest cuvânt al lui Hristos
este „greu" şi nu toți pot să-l primească
(aşa cum au dovedit ucenicii!).

De fapt, făcând o comparație vizuală,
Hristos spune că pentru ca omul să accepte
acest cuvânt greu,
trebuie să fie la fel de devotat precum –
se credea în Antichitate că sunt – „famenii"
[eunucii]:
Adică,
omul trebuie să fie credincios
poruncii lui Dumnezeu
– monogame –
de a fi
„famen pentru Împărăția cerurilor".

Aducerea Fecioarei Maria la Templu –
biserica Mănăstirii Govora (Vâlcea), 1710-1711, zugravii: Iosif Ieromonahul, Hranite, Teodosie.

De asemenea, răspunzând la întrebările
corintenilor (I Cor. 7), Pavel susţine că
deoarece suntem creaţi ca făpturi sexuale,
fiind astfel ispitiţi spre imoralitate,
fiecare bărbat ar trebui să aibă o soţie şi
fiecare femeie un soţ,
şi să se dăruiască
unul altuia,
fiindcă unul este trupul celuilalt.

El formulează această idee într-o uimitoare manieră reciprocă, punându-l pe fiecare în pereche cu celălalt –
şi, din nou, fără
să menţioneze procrearea.

Apoi el continuă, sugerând
că, de dragul rugăciunii, cuplurile căsătorite ar putea,
prin consimţământ reciproc
– şi atunci doar pentru un timp limitat –
să se abţină de la relaţii sexuale
pentru a se dedica rugăciunii
cu o mai mare luare-aminte.

Dar în acelaşi timp adaugă:
„şi iarăşi să fiţi împreună”.

Apostolul face pogorământ celor căsătoriţi,
aşa cum Moise a făcut mai înainte pogorământ.
Însă, după cum Hristos a spus limpede,
la început nu a fost aşa.
Prin urmare, încă de la început am avut nevoie de pogorăminte ca să învățăm să creştem întru realitatea la care suntem chemaţi.

Căsătoria oferă un context în care bărbaţii şi femeile sunt efectiv umanizaţi.

Conform Sfântului Maxim, atributele
de „mascul” şi „femelă” sunt
„văzute mai ales în bărbaţi şi femei”.

Erosul dumnezeiesc este şi extatic, nelăsând pe cei îndrăgostiţi să fie ai lor, ci ai celor de care sunt îndrăgostiţi.
– Sfântul Dionisie Areopagitul

Adică, pentru Sfântul Maxim,

a fi „mascul" şi a fi „femelă"
nu este pur şi simplu echivalent cu
a fi „bărbat" şi „femeie",

ci mai degrabă se referă la modurile nepătimitoare prin care ne descoperim în prezent sexualitatea –

rolurile cauzatoare de dezbinare pe care ni le-a impus societatea sau mijloacele de a-l identifica pe „celălalt", toate acestea fiind distructive pentru fiinţarea noastră omenească autentică.

Însă, spune el, prin dobândirea virtuţii
lipsite de patimă, astfel de lucruri
sunt depăşite,

astfel încât bărbaţii şi femeile,
rămânând bărbaţi şi femei,

sunt acum percepuţi deopotrivă ca fiind şi devenind

„oameni"
– precum este Hristos, în Care
„nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască" (Gal. 3, 28).

Deosebirea dintre sexe,
înscrisă astfel
în existența omenească, nu se află acolo
doar pentru a perpetua specia.
Deosebirea dintre sexe, mai degrabă, oferă
o experiere concretă, întrupată şi nemijlocită
a „celuilalt”,

**evocând posibilitatea
jertfirii de sine reale
în iubirea extatică şi erotică.**

A reduce „alteritatea” deosebirii
dintre sexe la o cale biologică
(proclamată uneori „căzută”)
de reproducere nu explică
bogăția experienței omeneşti
oferită de Dumnezeu
drept cadru pentru creşterea noastră la
măsura lui Hristos.

„Mama tuturor celor vii”

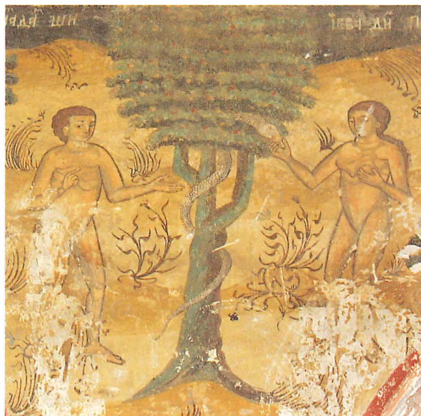
În primul capitol al Facerii, aşadar,
Dumnezeu Îşi anunţă proiectul:
crearea omului după chipul Său.

Pentru a realiza aceasta, El creează bărbaţi şi femei,
făpturi chemate să crească întru deplinătatea pe care
El o doreşte,
un chip sau o schiţă
a Celui ce va să vină,
aşa cum a spus Apostolul (Rom. 5, 14).

Dumnezeu oferă astfel un cadru
în care se poate înfăptui creşterea,
  un context pentru a fi „umanizaţi”,
  pentru a deveni oameni.

Şi, aşa cum am văzut, acest lucru este împlinit
în cele din urmă în Hristos prin moartea Sa
de-moarte-biruitoare
  şi, ulterior, în cei care acum se „folosesc”
de moarte întru El, până într-acolo încât devin
lut în Mâinile Sale.

Aşadar, prin moartea Sa
suntem aduşi la a doua relatare a facerii
într-o manieră profundă, în care Dumnezeu
ia pământ şi plămădeşte din el un
anthropos,
  un om viu –
  slava lui Dumnezeu.

Adam și Eva – biserica
Schitului Balamuci-Sitaru (București),
secolul al XVIII-lea.

Dacă ne îndreptăm atenția asupra celei de-a doua relatări a creării omului, în capitolul al doilea de la Facerea, putem vedea acum noi profunzimi ale narațiunii scripturistice. Din coasta bărbatului este luată femeia, care este prezentată bărbatului ca mireasă a lui cu aceste cuvinte:

„De aceea va lăsa omul
pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa
și vor fi amândoi un trup"
(Fc. 2, 24).

Este frapant faptul că aceste cuvinte au fost rar – dacă vor fi fost vreodată – puse în practică în istoria omenirii:

în majoritatea culturilor,
din vechime până în timpurile noastre,
mireasa este cea care este adusă
în casa și familia soțului
și îi poartă numele.

Crearea Evei din costa lui Adam – biserica Schitului Balamuci-Sitaru (București), secolul al XVIII-lea.

Prin urmare, nu este surprinzător că aceste versete au fost folosite de Apostolul Pavel cu referire la Hristos și Biserică,

Fiul care pleacă de lângă Tatăl Său din ceruri pentru a Se uni cu soţia Sa (Ef. 5, 31-32).

Tertulian dezvoltă astfel această idee, spunând:

> „Aşa cum Adam prefigura pe Hristos,
> somnul lui Adam era umbra
> morţii lui Hristos,
> Care avea să adoarmă în moarte
> pentru ca de la vătămarea produsă coastei Lui,
> Biserica să fie înţeleasă ca Mamă adevărată
> a celor vii”.

Biserica ce s-a născut din coasta lui Hristos cel Răstignit – izvorând ca apa şi sângele când El a fost străpuns (*cf*. In 19, 34) **– este prefigurată de plămădirea Evei din coasta lui Adam, atunci când acesta dormea,**

somn care prefigura
însuşi somnul în moarte al lui Hristos.

Nu cred că nu ştiţi că Biserica vie este „trupul lui Hristos"; că spune Scriptura:

„A făcut Dumnezeu pe om bărbat şi femeie";
bărbatul este Hristos, femeia este Biserica;

că încă şi cărţile Profeţilor şi Apostolii învaţă că Biserica nu este din timpul de acum, ci de mai înainte; că era duhovnicească, ca şi Iisusul nostru, dar s-a arătat în zilele din urmă ca să ne mântuiască. Biserica, care era duhovnicească, s-a arătat în trupul lui Hristos, arătându-ne că, dacă cineva din noi va păstra Biserica în trupul său şi nu o va strica, o va primi în Duhul cel Sfânt.

– Sfântul Clement Romanul

Totuşi, doar după „blestem”,
femeia primeşte numele „Eva”,
    mama tuturor celor vii (Fc. 3, 20),
sugerând astfel înţelesuri şi mai profunde referitoare la felul în care oamenii sunt zămisliţi şi indicând identitatea „mamei celor vii”.

Pentru a înţelege mai profund acest schimb
dintre creare şi re-creare
    prin moarte,
    cu un Nou Adam şi cu
    Mama tuturor celor vii,
trebuie să ne îndreptăm atenţia asupra pasajului despre Omul durerilor de la Isaia, şi asupra cuvintelor care urmează imediat după acest pasaj:

> „Veseleşte-te, cea stearpă,
> care nu năşteai,
> dă glas şi strigă tu,
> care nu te-ai zvârcolit în dureri de naştere,
> căci mai mulţi sunt fiii celei părăsite
> decât ai celei cu bărbat,
> zice DOMNUL” (Is. 54, 1).

O, fericită greşeală [*felix culpa*], care ai fost
destinată să ai
un astfel şi atât de măreţ
Răscumpărător!

– Sfântul Ambrozie,
Exsultet

Acest verset de la Isaia este considerat în cercetarea biblică modernă ca aparţinând unei alte profeţii, cu o temă diferită.

Dar în tradiţia liturgică versetul este citit împreună cu descrierea Omului durerilor
– şi drept concluzie a sa –
peste trupul îngropat al lui
Hristos cel mort în Vinerea Mare.

Pătimirea lui Hristos se încheie cu vestirea plină de bucurie că femeia stearpă va putea acum să nască, fiindcă, aşa cum am văzut:

În moartea lui Hristos
creştinii sunt botezaţi
ca fii nou-născuţi ai lui Dumnezeu
în Biserică – adevărata
Mamă a tuturor celor vii.

Apostolul Pavel citează totodată aceste cuvinte de la Isaia, punându-le în legătură cu Ierusalimul eliberat, Ierusalimul ceresc,

„mama noastră"
(Gal. 4, 26).

De asemenea, el spune despre sine că se află „în durerile naşterii" – prin propovăduirea Evangheliei Domnului cel Răstignit – împreună cu cei convertiţi de el,

„până ce Hristos
va lua chip în voi"
(Gal. 4, 19)

– până ce vor putea spune, precum Pavel, că, răstigniţi fiind împreună cu Hristos, „nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine"

(Gal. 2, 20).

„Femeia înveşmântată în soare" indică limpede Biserica, îmbrăcată în Cuvântul Tatălui, Care este mai strălucitor decât soarele însuşi...

> „Şi avea în pântece prunc şi ţipa de durere şi se chinuia să nască, deoarece Biserica nu prididește să izvodească Logosul din inima ei, cu toate că lumea o prigoneşte".
>
> „Şi a născut femeia, zice, un copil de parte bărbătească, menit să păstorească toate neamurile",

adică L-a născut pe Hristos, de parte bărbătească şi desăvârşit, copil al lui Dumnezeu, Dumnezeu şi om, pe Care Îl vestiseră profeţii şi pe Care Biserica, născându-L mereu, Îl arată tuturor neamurilor.

– Sfântul Ipolit

Viaţa Sfintei Muceniţe Blandina –
icoană de Joanna Reitlinger (1898-1988).

Şi aşa cum Apostolul afirmă atât de limpede, creştinii sunt, individual şi colectiv, „trupul lui Hristos”

(I Cor. 12, 27)

– toţi cei care „într-un Duh ne-am botezat noi toţi, ca să fim un singur trup” (I Cor. 12, 13), chemându-L pe Dumnezeu „Avva! Părinte!”

(Rom. 8, 15; Gal. 4, 6).

Toate aspectele pe care le-am luat până acum în considerare sunt evidenţiate cutremurător de exemplul Muceniţei Blandina.

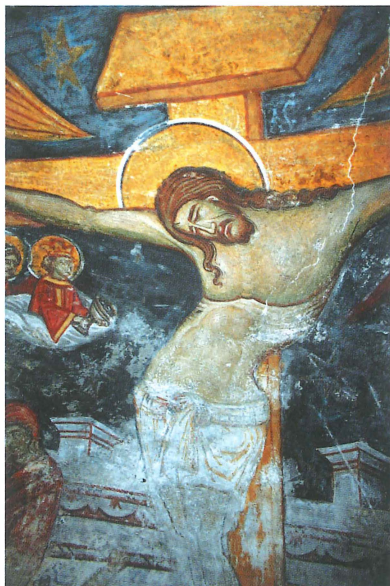
A fost o tânără sclavă – prototipul neputinţei în Antichitate –, însă a întruchipat cuvintele adresate de Hristos către Pavel:

„puterea Mea
se desăvârşeşte în
slăbiciune”
(II Cor. 12, 9).

Ea era atât de „fragilă
trupeşte”, încât ceilalţi
se temeau că nu-L va putea
mărturisi pe Hristos.
Însă,
„s-a umplut de atâta tărie,
încât cei care, pe rând, o
chinuiau în toate chipurile,
de dimineaţa până seara, s-au
declarat ei înşişi învinşi,
nemaiavând ce să-i mai
facă şi mirându-se că mai
suflă după ce întreg trupul ei
era sfâşiat şi plin de răni”.

Domnul a mărturisit: „Trupul este slab”, dar „duhul este osârduitor”, adică poate împlini ceea ce doreşte... Astfel, mucenicul aduce mărturie şi dispreţuieşte moartea... Atunci când slăbiciunea trupului este absorbită, ea arată puterea Duhului; şi din nou, atunci când Duhul absoarbe slăbiciunea, moşteneşte trupul pentru sine, şi din acestea amândouă este plămădit omul însufleţit: într-adevăr, însufleţit prin participarea Duhului; şi omenesc datorită materiei trupului.

– Sfântul Irineu, citând Mt. 26, 41

Răstignirea Domnului – biserica Mănăstirii Humor (Suceava), după 1530, zugrav: Toma din Suceava.

Nu doar că ea, în slăbiciunea sa,
devine plină de puterea dumnezeiască
datorită mărturisirii sale,
ci se şi identifică deplin
cu Cel al Cărui trup a fost frânt pe Golgota:

atunci când era legată de un stâlp în arenă,
„văzând-o atârnată
pe un fel de cruce
şi auzindu-o rugându-se întruna,
luptătorii creştini îşi sporeau curajul,
căci în lupta surorii lor vedeau,
cu ochi trupeşti,
pe Cel ce Se răstignise pentru ei,
ca să convingă pe toţi
cei ce cred în El
că tot cel ce pătimeşte
pentru slava lui Hristos
are parte de Dumnezeul cel Viu".

Prin pătimirea sa, Blandina se identifică
cu Hristos:

nu mai trăieşte ea,
ci Hristos trăieşte în ea.

Această realitate este percepută, desigur, doar de cei
care pătimesc la rândul lor în arenă,

cei care şi-au luat
cu adevărat crucea.

Cei din amfiteatru au văzut „spectacolul” de-a dreptul
diferit, deşi unii vor fi fost răscoliţi să reflecteze
la mărturia pe care ea o aducea.

Plecarea Blandinei din această lume
este intrarea lui Hristos în această lume,
şi acest fapt este din nou
descris ca o naştere.

> Nu poţi să-L ai Tată pe Dumnezeu, dacă nu ai ca Mamă Biserica.
>
> – Sf. Ciprian al Cartaginei

După ce descrie pătimirea ei
şi cea a unui alt creştin, pe nume Atalus,
scrisoarea continuă astfel:

„Prin cei vii, cei morţi au înviat,
iar martirii au iertat pe cei ce
nu au mărturisit credinţa,
încât s-a făcut multă bucurie mamei fecioare (Bisericii),
fiindcă pe cei ce i-a lepădat ca morţi
i-a reprimit ca vii.
Căci prin mijlocirea martirilor
şi-au revenit cei mai mulţi dintre cei
care se lepădaseră de credinţă,
au fost născuţi din nou şi cu timpul s-au întremat;
de aceea, întrucât de acum au învăţat
să pună mărturie pentru credinţă,
s-au prezentat la tribunal”.

Creştinii care întorc spatele datoriei
de a-şi mărturisi credinţa sunt
pur şi simplu morţi.

Lipsa lor de pregătire arăta
că sunt copii născuţi morţi
ai Mamei Fecioare,
 Biserica.
Acum însă, întăriţi fiind
prin mărturia celorlalţi,
pot şi ei să meargă
spre propria moarte
 şi astfel
 Mama Fecioară
 îi primeşte înapoi
 vii,
dând în sfârşit naştere copiilor
cu suflare de viaţă ai lui Dumnezeu.

Moartea mucenicului
este a lor „nouă naştere”,
iar moartea mucenicului este
sărbătorită
ca fiind adevărata lor zi de naştere.

Scenă din Imnul Acatist –
Biserica Foișor (București), 1746.

Femeia stearpă devine Mama tuturor celor vii, Mama Fecioară,

ca urmare a Pătimirii lui Hristos şi a propovăduirii Evangheliei Domnului celui Înviat.

Prin primirea acestei Evanghelii, Biserica devine fertilă,
dând naştere
multor copii vii ai lui Dumnezeu.

Persoana în care
această realitate este deplină
este, desigur,
Maria –
primul om care a spus,
cu referire la Hristos:

„Fie!”.

Bunăvestirea – partea exterioară a unui pomelnic, colecția Mănăstirii Antim (București), 1763/4, zugrav: Mihai (provine de la Biserica Stelea din Târgoviște).

Identitatea sa de mamă nu este definită nici de pântecele,
nici de sânii săi, ci,
aşa cum Hristos Însuşi adevereşte,
de faptul de a auzi Cuvântul lui Dumnezeu
şi de a-l păzi, primindu-l,
întrupându-l (Lc. 8, 21; 11, 27-28).

Lumea a fost creată pentru Maria, iar Maria pentru Hristos.

– Sfântul Nicodim Aghioritul

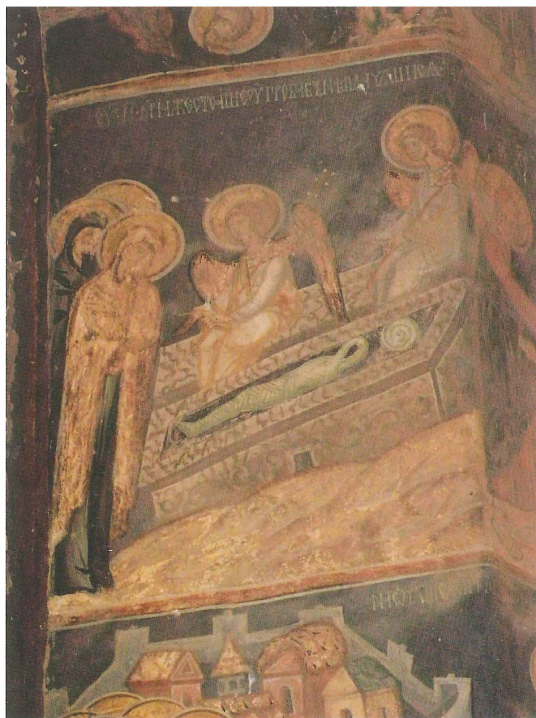
Deoarece Maria este cea care primeşte Evanghelia, Sfântul Efrem Sirul sugerează că unul dintre numele Bisericii este „Maria”.

Sfântul Efrem scrie:

Fecioara Maria
este un simbol al Bisericii,
atunci când primeşte prima
vestire a Evangheliei.
Şi în numele Bisericii,
Maria Îl vede pe Iisus cel Înviat.
Binecuvântat este Dumnezeu,
Care pe Maria şi Biserica
le-a umplut de bucurie.
Numim Biserica
cu numele de Maria,
fiindcă ea merită un îndoit nume.

Maria primeşte vestirea
Evangheliei („bunavestirea”)
şi-L zămisleşte pe Hristos Întrupat;
şi Maria este
cea care primeşte mesajul Domnului Înviat,
presupunând, aşa cum cu siguranţă Eva va fi presupus despre Adam,
că El este „grădinarul” (In 20, 15).

Maria este Noua Evă,
Fecioara ascultătoare care a răsturnat neascultarea
fecioarei Eva –

Mironosiţele la mormântul gol – biserica Mănăstirii Dobrovăț (Iași), 1527-1531.

şi, prin urmare, este
adevărata Mamă a tuturor celor vii,
care, aşa cum am văzut,
este Biserica.

UNSPREZECE

„Astăzi vei fi cu Mine în Rai”

Noi nu-L mai cunoaştem pe Hristos
în chip material, „după trup” (II Cor. 5, 16).

Atunci când, în cele din urmă, reuşim să-L „vedem”,
aceasta se întâmplă în timp ce El părăseşte această lume.
Prin urmare, acum noi nu mai trăim după vedere,
ci după credinţă (II Cor. 5, 7),
credinţa în Cel care a biruit moartea şi şade
de-a dreapta lui Dumnezeu şi Tatăl.

Trăim aşteptând venirea Sa,
nevoindu-ne
să-L întâmpinăm pe Cel ce vine.

Şi trăim astfel ştiind că în venirea Sa
vom fi potriviţi după chipul Său,
trupul nostru fiind preschimbat
la măsura trupului slavei Sale
(Filip. 3, 20-21).

Şi mai mult,
aceasta se săvârşeşte deja
în cei care îşi mărturisesc credinţa
în botez şi îşi iau crucea
în aşteptarea Învierii.

În toate acestea se află, ca să spunem aşa,
un „exod reciproc":
în măsura în care Îl urmăm pe Hristos
în călătoria Sa, exodul Său
sau părăsirea Sa,

El Se întoarce în noi.

Apropie-te de Domnul,
iar El Se va apropia
de tine.

Retragerile şi apropierile
menţionate
implică nu locul,
ci dispoziţia şi
atitudinea.
Întoarce-te la Mine,
iar Eu Mă voi întoarce
la tine.

– Didim cel Orb,
citând Iac. 4, 8.

Precum a zis Botezătorul: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micşorez” (In 3, 30),

până într-acolo încât să putem spune împreună cu Apostolul Pavel:

„Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine” (Gal. 2, 20).

În loc să considerăm Întruparea lui Hristos un eveniment limitat la un trecut demult apus şi dintr-o ţară foarte îndepărtată,

ar trebui în schimb să o socotim drept o posibilitate care trebuie trăită
ca o realitate mereu contemporană,
aici şi acum,

în cei care Îi răspund.

Precum Israel, care a părăsit Egiptul
(modelul biblic al lumii ostile Dumnezeului lui Israel),
a jertfit mielul, a trecut prin ape, a
străbătut deşertul, a fost hrănit cu
mană şi a călătorit spre Pământul
făgăduinţei – şi noi acum Îl urmăm
pe Hristos dacă părăsim „Egiptul"
acestei lumi,
prin Botez,
hrăniţi cu Euharistia,
străduindu-ne să intrăm în Pământul
făgăduinţei.

Trecerea Mării Roşii – Moise – pridvorul bisericii Mănăstirii Jgheaburi (Vâlcea), începutul secolului al XIX-lea, zugravi: Ilie din Teiuș și Constantin din Zmeurat.

Încă de când străbătea deşertul,
Israel a pregătit un „Cort al adunării", în care
Domnul să poată „locui".

Şi atunci când a fost finalizat, Slava lui Dumnezeu a umplut Cortul adunării (Ieş. 40, 34), aşa cum mai târziu avea să umple Templul (I Reg. 8, 11).

Sfânt, sfânt, sfânt
este Domnul Savaot,
plin este tot pământul
de slava Lui!

Is. 6, 3

Aşa cum ne spune Epistola către Evrei,
aceasta a fost un chip,
un model preliminar al realităţii
care a fost înfăptuită
în, prin şi de Hristos.
El este Marele Preot
al lucrurilor bune
care vor să fie.
El a trecut
prin cortul cel mai mare
şi mai desăvârşit,
nu făcut de mână omenească,
intrând o dată pentru totdeauna
în Sfânta Sfintelor
prin oferirea propriului Său sânge,
dobândind astfel o răscumpărare veşnică
(Evr. 9, 11-12).

Astfel, acum, cei care locuiesc
în această lume ca într-un deşert,
devin ei înşişi
templul lui Dumnezeu,

templul în care Duhul locuieşte,
făcând cu putinţă prezenţa slavei lui Dumnezeu
de la un capăt la celălalt al lumii:

oameni vii.

Atunci când părăsim această lume ca pe „Egipt”
şi locuim în această lume
ca într-un deşert,
ne întoarcem în această lume
precum în Eden.

Luarea crucii nu înseamnă a deveni „în afara lumii”,

fiindcă Hristos vine să ne aducă viaţă,
şi încă viaţă din belşug.

Însă, aşa cum am văzut, această viaţă
nu este doar o afirmare a tuturor lucrurilor fireşti,
a „tot ceea ce înseamnă să fii viu”.

Pe partea opusă:
Imaginea Raiului, Împărăţia cerurilor –
gropniţa bisericii mari
a Mănăstirii Secu (Neamţ),
1602.

Ci, mai degrabă, noi, în Adam, suntem cei ce trebuie să spunem „să fie!”,

pentru a deveni, în Hristos, oameni vii

– slava lui Dumnezeu!

Şi astfel făcând,
descoperim că Pomul vieţii aşezat în mijlocul Grădinii Raiului este, de fapt,
crucea,
şi că prin această cruce
putem trăi în Raiul lui Dumnezeu.

Călătoria noastră prin această lume,
murind acestei lumi ca „Egipt”,
prin Botez,
murind apoi în timp ce călătorim în deşertul acestei lumi,
luându-ne crucea zi de zi,
ne replămădeşte ca oameni vii,

Pe partea opusă:
Imagine pom Rai –
Mănăstirea Voroneţ (Suceava),
1547.

oameni ce trăiesc în această lume
ca în Raiul lui Dumnezeu,
unde în mijloc se află crucea, Pomul vieții.

„Adevărat grăiesc ție,
astăzi vei fi cu Mine
în Rai”,

îi spune Hristos
celui ce voiește
să fie răstignit împreună cu El
(Lc. 23, 43).

Suntem noi acum pregătiți
pentru a trăi?

NOTE BIBLIOGRAFICE

p. 1

Sfântul Irineu al Lyonului, *Împotriva ereziilor* 4.20.7. Ed. şi trad. franceză de A. Rousseau, B. Hemmerdinger, L. Doutreleau şi C. Mercier, Sources Chrétiennes 100 (Paris: Cerf, 1965); trad. engleză în Ante-Nicene Fathers 1 (1885; retip. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1987).

p. 3

Sfântul Ignatie al Antiohiei, *Epistola către Romani* 6 [trad. pr. Dumitru Fecioru în *Scrierile Părinţilor Apostolici*, EIBMBOR, Bucureşti, 1995, p. 212], ed. şi trad. K. Lake, Loeb Classical Library, Apostolic Fathers 1 (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1985 [1912]).

p. 5

Sfântul Ignatie al Antiohiei, *Epistola către Romani* 6.

p. 13

Fericitul Augustin al Hipponei, *Confesiuni* 11.4. Trad. M. Boulding, *The Works of Augustine Translated for the 21st Century 1/1* (Hyde Park, NY: New City Press, 1997).

p. 17

Origen, *Tâlcuire la Evanghelia lui Ioan* 1.33. Ed. şi trad. franceză C. Blanc, Sources Chrétiennes 290 (Paris: Cerf, 1992).

p. 21

Troparul Învierii,
Penticostar, EIBMBOR, Bucureşti, 1999, p. 14.

p. 24

Sfântul Ioan Gură de Aur, „Cuvânt de învăţătură”, în *Penticostar*, EIBMBOR, Bucureşti, 1999, p. 25.

p. 24

„fără amestec, schimbare, împărţire, despărţire”, fragment din Hotărârea de la Calcedon. Trad. R. Price & M. Gaddis, The Acts of Chalcedon, TTH 45, 3 vol. (Liverpool: Liverpool University Press, 2005).

p. 27

Expresia „În noaptea în care...” apare în Anaforaua din cadrul Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur, în *Liturghier*, EIBMBO, Bucureşti, p. 173.

p. 31

Sfântul Irineu al Lyonului, *Împotriva ereziilor* 5.15.2. Ed. şi trad. franceză de A. Rousseau,

B. Hemmerdinger, L. Doutreleau şi C. Mercier, Sources Chrétiennes 152-153 (Paris: Cerf, 1965); trad. engleză în Ante-Nicene Fathers 1.

p. 36-37
Nicolae Cabasila, *Viaţa în Hristos* 6, 91-94. Trad. franceză de M.-H. Congourdeau, Sources Chrétiennes 361 (Paris: Cerf, 1990).

p. 36
Slava stihirilor Învierii din cadrul Vecerniei, Sâmbăta Mare, în *Triodul*, EIBMBOR, Bucureşti, 2000, p. 671.

pp. 37, 39
Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua* 41. Text grec în Patrologia Graeca 91:1309cd [trad. pr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, Bucureşti, p. 265.

p. 47
Stihoavnă la Vecernia pentru Sâmbătă, în *Octoihul Mare*, EIBMBOR, Bucureşti, 2003, p. 666.

pp. 49-52
Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Întrebări către Talasie*, 61, Corpus Christianorum Series Graeca 22 (Turnhout: Brepols, 1990) [trad. pr. Dumitru Stăniloae, în *Filocalia* III, Editura Humanitas, Bucureşti, pp. 314-317].

p. 54
Sfântul Irineu al Lyonului, *Împotriva ereziilor* 3.24.1. Ed. şi trad. franceză de A. Rousseau, B. Hemmerdinger, L. Doutreleau şi C. Mercier, Sources Chrétiennes 210-211 (Paris: Cerf, 1965); trad. engleză în Ante-Nicene Fathers 1.

pp. 58-61
Sfântul Irineu al Lyonului, *Împotriva ereziilor* 4.37-39.

pp. 61-64
Sfântul Irineu al Lyonului, *Împotriva ereziilor* 3.20 (la Iona); 4.39.1 („noi ucidem omul din noi").

pp. 69-70
Sfântul Irineu al Lyonului, *Împotriva ereziilor* 5.2.3.

p. 69
Sfântul Ignatie al Antiohiei, *Epistolă către Romani* 4 [*ibidem*, p. 211].

p. 71
Barnaba, *Epistolă* 6.9 [trad. pr. Dumitru Fecioru, în *op. cit*., p. 143]. Ed. şi trad. K. Lake, Loeb Classical Library, Apostolic Fathers 2 (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1976 [1913]).

p. 75
Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Întrebări către Talasie* 61 şi *Ambigua* 42.

p. 77.

Sfântul Atanasie cel Mare, *Viaţa Sfântului Antonie* 47. Ed. şi trad. franceză G.J.M. Bartelink, Sources Chrétiennes 400 (Paris: Cerf, 1994).

pp. 81-82

Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua* 41.

p. 82

Sfântul Dionisie Areopagitul, *Despre Numirile dumnezeieşti* 4.13 [trad. pr. Dumitru Stăniloae, în Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, Editura Paideia, Bucureşti, 1996, p. 150]. Text grec editat de B.R. Suchla, *Corpus Dionysiacum* I, Patristische Texte und Studien 33 (Berlin: Walter de Guryter, 1990).

p. 87

Tertulian, *Despre suflet* 43.10. Ed. J.H. Waszink (Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1947): trad. eng. în Antenicene Fathers 3.

p. 88.

Sfântul Clement Romanul, *A doua epistolă către Clement* 14 [trad. pr. Dumitru Fecioru, în *Scrierile Părinţilor Apostolici*, PSB 1, EIBMBOR, Bucureşti, pp. 100, 88].

p. 89

Poemul *Exsultet* a fost iniţial atribuit Fericitului Augustin, dar în prezent Sfântul Ambrozie este recunoscut drept autor. F. Brittain, ed., *The Penguin Book of Latin Verse* (Baltimore: Penguin, 1962), p. 94.

p. 91

Ipolit, *Despre Hristos şi Antihrist* 61. Ed. H. Achelis, Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrunderte 1.2 (Leipzig: Hinrichs Verlag, 1987) [trad. Cristian Bădiliţă, *Manual de anticristologie. Studii, dosar biblic, traduceri şi comentarii*, Editura Polirom, Iaşi, 2002]; trad. eng. în Antenicene Fathers 5.

pp. 92-97

Scena muceniciei Sfintei Blandina este zugrăvită în *Scrisoarea Mucenicilor din Viena şi Lyon* (scrisă probabil de Sfântul Irineu), păstrată în Eusebiu, *Istoria bisericească* 5.1-2 [trad. pr. Dumitru Fecioru, PSB 13, EIBMBOR, Bucureşti, 1987, pp. 183, 187, 188].

p. 93

Sfântul Irineu al Lyonului, *Împotriva ereziilor* 5.9.2.

p. 96

Sfântul Ciprian al Cartaginei, *Despre unitatea Bisericii* 6. Ed. şi trad. M. Bévenot, OECT (Oxford: Clarendon Press, 1971).

p. 99

Sfântul Efrem Sirianul, *Omilie la Noaptea în care a înviat Domnul*, în Thomas Josephus

Lamy, ed., *Sancti Ephraem Syri: Hymni et Sermones* (Mechliniae, 1882), vol. 1, p. 534.

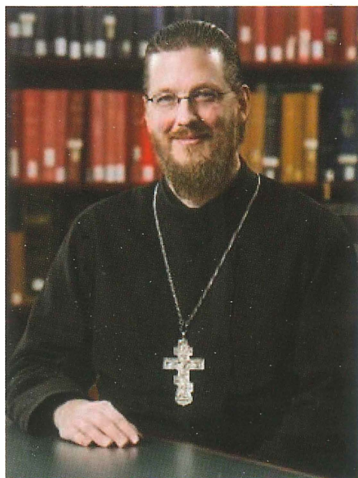
p. 103

Didim cel Orb, *Tâlcuire la Zaharia* 1.12-14. Ed. şi trad. L. Doutreleau, Sources Chrétiennes 83 (Paris: Cerf, 1962).

Lector: Arhim. Hrisostom Rădășanu
Tehnoredactor: Rema Zugravu
Redactor: Marta Grădinaru
Corector: Cristi Reuț
Design copertă: Ștefan Pintilie
Prelucrare imagini și DTP: Leonard Lunguleac

Pr. dr. JOHN BEHR este Decanul Institutului Teologic „Sfântul Vladimir” (New York), Profesor de Patristică şi editor al colecţiei *Popular Patristics* (Saint Vladimir's Seminary Press).

Este autorul cărţilor: *Asceticism and Anthropology in Irenaeus and Clement* (2000), *Formation of Christian Theology: The Way to Nicaea* (2001), *The Nicene Faith* (2004), *The Mystery of Christ: Life in Death* (2006), *The Case Against Diodore and Theodore* (2011), *Irenaeus of Lyons: Identifying Christianity* (2015).

La Editura Doxologia au mai apărut următoarele cărți de același autor:

Ascetism şi antropologie la Sfântul Irineu de Lyon şi Clement Alexandrinul
Crucea lucrează în lume. Omilii pentru perioadele liturgice de peste an

Însemnări

Editura Doxologia, Cuza-Vodă 51, 700038, Iași
Tel.: 0232216693; Fax: 0232216694
http://edituradoxologia.ro
E-mail: editura@doxologia.ro
Editura.Doxologia

„În Biserică, ne aflăm în continuare pe drumul către Emaus", scrie Părintele John Behr în cartea sa de mici dimensiuni, dar plină de profunzime. Părintele John are darul de a exprima adevăruri adânci într-un limbaj simplu. Am remarcat în principal modul în care abordează firea omenească în termeni dinamici, ca fiind nu ceva „dat" odată pentru totdeauna, ci un proiect în curs de desfășurare. Moartea nu este un sfârșit, ci un punct de plecare. Aceasta este o carte care trebuie citită și recitită.

— Mitropolitul KALLISTOS (Ware) de DIOKLEIA

editura doxologia

